

Такриз

ба диссертатсияи Раҳимов Чамшед Хучамуродович дар мавзун “Ташаккули донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD, доктор аз рӯйи ихтисоси 6D010200 - Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ

Дастовардҳои илми муосир оид ба табиат, ки моҳияти таҳсилоти доранд, фақат мансуби олимони набебошанд. Мақому нуфузи амалии ин дастовардҳо бояд дар сатҳи дастрас ба хонандагони хурдсоли муассисаҳои таҳсилот омӯзонида шаванд. Ин маънои онро надорад, ки ҳамаи дастовардҳои илмҳои табиӣ (физика, химия, биология ва ғайра)-ро ба курсҳои мактабии онҳо ворид намоем. Ин гуна дастовардҳо хело зиёданд, ки ҳагто донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ аз бар карда наметавонанд. Бинобар ин, зарур аст, ки барномаи таълимии фанҳои муассисаҳои таълими табиӣ-математикӣ, ки баъзе асосҳои илмҳои муосир оид ба табиат, ба монанди далелҳои илмӣ, мафҳумҳо, қонунҳо, назария ва методҳое, ки дар мувофиқа ба талаботи назарияи таълим – дидактика ва назарияи методикаи таълими хусусии фанҳо ба роҳ монда шаванд.

Дар замони ҳозира аз тарафи ҳамагон эътироф карда шудааст, ки яке аз рукнуҳои муҳимтарини ҳаракатдиҳандаи пешрафти тафаккури илмӣ муносибати мутақобилаи объектҳо, ҷудо намудани ҳамаи робитаҳо ва муносибатҳои муҳим, инчунин қонуниятҳои робитаи додасудайи ҳодисаҳо мебошад.

Дар ҳамин замина, Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ёдовар мешавем, ки дар он қайд гардидааст: “Солҳои 2020-2040 омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, риёзӣ дар соҳаи илму маориф” эълон гардидааст, ки ин иқдом боз афзалияти омӯзиши фанҳои табиӣ-математикиро тақвият мебахшад.

Аз ин рӯ, кори таҳқиқоти унвонҷӯ Раҳимов Чамшед Хучамуродович ба яке аз масъалаҳои асосии донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика бахшида шудааст. Дар диссертатсия муҳаққиқ масъалаҳои таҳқиқот, устувор будани он ва робитаи байнифаннӣ шарҳ дода, заминаҳои пайдошавии илмҳои табиӣ, алоқамандӣ ва фарқкунанда будани ҳадафҳои онҳоро ошкор сохтааст. Унвонҷӯ ҳамчунин вазъи ҷомеаро зимни омӯзиши илмҳои табиӣ муосир муайян намуда, таъсири ғояҳои ин илмиро дар раванди рушди ҳаёти иҷтимоӣ ва ташаккули ҳувияти миллӣ дар Тоҷикистони соҳибистиқлол таҷассум намудааст. Бинобар ин, диссертатсия аз ҷиҳати мазмуну муҳтаво, масъалагузорӣ, таҳлилу хулосаҳо мубрами рӯз буда, барои рушду такомули раванди таълиму тарбия, дар маҷмӯъ ба низоми маорифи кишвар аҳамияти илмӣ – амалӣ дорад.

Шиносоӣ бо мазмуну муҳтавои диссертатсия, таҳлили адабиёти истифодашуда далолат аз он менамояд, ки дар пайи таҳқиқи мавзӯи унвонҷӯ аз сарчашмаҳо, китобу дастурҳои таълифкардаи илмию методӣ ва таҳқиқоти олимони ватанию хориҷӣ хуб огоҳӣ дошта, аз онҳо самаранок истифода бурдааст.

Диссертант ба кори илмӣ – методии ташаккули донишҳои одитарини табиӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика ва озмоиши самаранокӣ амалии он ҳадафи таҳқиқотро ташкил намудааст. Бояд гуфт, ки мақсад, объект, предмет, фарзия, масъалаҳо, марҳилаҳо, асосҳои методологӣ – назариявӣ, пойгоҳи таҷрибавӣ-озмоишӣ ва навгониҳои таҳқиқот мантиқан дуруст таҳия гардидааст.

Муҳаққиқ хулосаи дуруст баровардааст, ки ташаккули донишҳои одитарини физикӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика боиси баланд гардидани сатҳу сифати донишҳои математикӣ ва ташаккули ёфтани шавқу ҳаваси онҳо ба омӯзиши фанни физика мегардад, ба шарте, ки мазмун ва сохтори робитаи байнифаннии фанҳои табиӣ – математикии мактабӣ муайян карда шавад, имконияти ташаккули донишҳои

одитарини физикӣ мавриди таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ ошкор сохта шавад, системанок будани ташаккули донишҳои табиӣ дар чараёни дарсу корҳои берунзадарсии математикаи синфҳои ибтидоӣ ҳамчун воситаи пайдоиши шавқу ҳавас ба фанҳои табиӣ амалӣ карда шавад ва самаранокии коркарди методи пешниҳодгардида амалӣ санҷида шавад.

Навгониҳои илми таҳқиқот иборат аз он аст, ки дар онҳо мазмун ва сохтори робитаи байнифаннии фанҳои табиӣ – математикӣ дар синфҳои ибтидоӣ аниқ карда шудааст. Заминаҳои имконпазири ташаккул додани донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҳангоми таълими математика ошкор сохта шуда, методикаи самаранокии ташаккул додани донишҳои одитарини физикӣ дар раванди дарсу корҳои берунидарсӣ коркард шуда, он ҳамчун воситаи бедоркунии шавқу ҳаваси хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба фанни физика пайдо шуда ва дар озмоиши педагогӣ самаранокии системаи методи пешниҳодгардида санҷида шудааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он аст, ки ҳиссагузорӣ дар коркарди методикаи таълими фанҳои табиӣ – математикӣ зимни амалисозии робитаи байнифаннӣ дар методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ мушаххас шудааст. Таҳқиқи ин масъала боиси мувофиқаи талаботи маводи таълими фанҳои табиӣ – математикӣ, методҳову шаклҳои ташкили фаъолияти таълимӣ, инчунин азхудкунии хонандагон аз рӯи меъёрҳои ташаккулёфтаи донишҳои одитарини физикӣ ва шавқу ҳавас ба фанни физика ҳосил гардида, методикаи ташаккули донишҳои одитарини табиӣ дар раванди таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ коркард карда шудааст, ки дар сохтору мазмуну мундариҷаҳои китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимию методӣ истифода кардан имконпазир аст. Ин натиҷаҳо дар омодагии омӯзгорони ояндаи синфҳои ибтидоӣ дар донишкадаю донишгоҳҳо ва коллеҷҳои омӯзгорӣ, инчунин дар курсҳои такмили ихтисоси омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ истифода кардан ба маврид аст.

Рисола аз сарсухан, ду боб, хулосаҳо ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст. Дар сарсухан муҳимияти мавзӯи таҳқиқотӣ,

дараҷаи коркарди проблемаи таҳқиқот, мақсади таҳқиқот, объекти таҳқиқот, предмети таҳқиқот, фарзияи таҳқиқот, асосҳои методологию методҳои таҳқиқот, мантику сохтор ва мазмуни кори таҳқиқоти гузаронидани озмоиши педагогӣ, марҳилаҳои таҳқиқот, навғониҳои илмии таҳқиқот, аҳамияти назариявии таҳқиқот, аҳамияти амалии таҳқиқот, амалисозӣ ва паҳнкунии натиҷаҳои таҳқиқот инъикос ёфтааст.

Боби аввал аз ду фасл иборат буда, дар он шарҳи мафҳумҳои асосии назариявии амалисозии робитаи байни фанҳои табиӣ – математикӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар заминаи таълими якҷанд фанни таълимӣ: табиатшиносӣ, географияи табиӣ, биология, химия, физика, астрономия сурат гирифтааст. Ҳамзамон, ин фанҳои таълимӣ бевосита ба таҳсилоти математикӣ робитаи зич доранд.

Ташкили ҷараёни таълим оид ба амалигардони робитаҳои бисёр-тахассусии байнифанӣ дар сатҳи ғояҳои пешбар дорои тавсифоти баландравии ташаккул мебошад. Неруи ҳаракатдиханда дар амалигардони робитаҳои байнифанӣ – ин зиддияти байни проблемаи баамалоянда ва имқониятҳои ҳалли он дар заминаи як фанни таълимӣ мебошад.

Дар рисола ҳар як мавзӯи таълимии дар асоси робитаи байнифанӣ омӯхташаванда бо худ марҳилаи навбатиро дар ташкили кор оид ба барқароркунии робитаҳои байнифанӣ таҷассум кардааст. Ҳар яке аз чунин марҳилаҳо шарт ва натиҷаи инкишофи минбаъдаи воситаҳои дидактикӣ оид ба амалигардони онҳо, ташаккулёбии сифати азҳудкунии донишҳои хонандагон, баландбардори маҳорати касбии омӯзгорон мусоидат менамояд, ошкор гардидааст.

Диссертант роҳҳои амалигардони робитаҳои байнифаниро дар синфҳои ибтидоӣ бо чунин самтҳо ошкор сохтааст: истифодаи дониши фанҳои бо ҳам наздик ба сифати донишҳои асосӣ дар ҳолатҳои гуногуни таълимӣ; тайёркунии воситаҳои аёнӣ аз фанҳои бо ҳам наздик, ки на фақат ҳамчун сарчашмаи донишҳои нав хизмат мекунанд, балки боз ҳам маводи фанни таълимии дигарро дарбар мегиранд. Аз ин лиҳоз, дар синфҳои

ибтидой ду тамоил ба амалигардони робитаҳои байнифаннӣ имконпазир мебошад: тамоили чорӣ вақте, ки аз масъалаи азхудкунии байнифаннӣ саволи проблемавӣ, супоришҳои барои ошкоркунии ғояҳои пешбар ва мафҳумҳои асосии мавзӯи таълимӣ истифода бурда мешавад; тамоили васеи проблемавӣ – ин барои як қатор фанҳои таълимӣ пешниҳод намудани ҳадафҳои умумии байнифаннӣ ва пай дар пай ҳал намудани он дар чараёни фаъолияти омӯзгор мебошад.

Ҳангоми амалигардони робитаҳои байнифаннӣ принципи зеринро бояд риоя кард: мундариҷаи фанҳои бо ҳам наздик бояд мазмуни асосии мавзӯи омӯхташавандаро иваз накунад. Дар баъзе ҳолатҳо вақти тӯлонӣ, дар ҳолатҳои дигар баъзан – алоқаманд намудан мумкин аст.

Боби дуюм аз се фасл иборат буда, дар он таҳлил ва баррасии масоили ташкили раванди таълим дар синфҳои ибтидой, ки боиси ташаккули маҷмуи донишҳои заминавӣ (мафҳумҳо, ҳулосаҳо, таърифҳо) мегардад, ташкил медиҳад. Ин навъи раванди таълими дарсҳои ҳамгиро мебошанд.

Мақсади асосии чунин дарсҳо бо назардошти тамоили он иттилоотӣ - ахборӣ аст ва ҳамчун воситаи омодакунии хонандагон ба дарку шарҳи ҳодисоти табиӣ илмӣ олами воқеӣ муаррифӣ мешавад. Сохтори чунин дарсҳо бояд ба талаботи зерин ҷавобгӯ бошанд: дақиқу мантиқӣ таҳия кардани ҳадафҳои таълимӣ, ки дарки пурраи мавзӯи фанни омӯхташаванда, объект ва ҳодисаро таъмин менамоянд; таълими ҳаҷман бисёри иттилоотӣ оид ба маводи омӯзишӣ; истифодаи ҷанбаҳои васеи усулҳои фаъолият, ки барои ҳалли ҳадафҳои таълимӣ мусоид менамояд.

Таҳлили адабиётҳои илмӣ-методӣ ва омӯзиши таҷрибаи кори муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, литсейҳо, гимназияҳо нишон медиҳанд, ки дар айни замон барои ташаккули дониши ибтидоии илмҳои табиӣ майлу рағбати хонандагони хурдсол мариди омӯзиши фанҳои табиӣ дар таълими математикаи синфҳои ибтидой диққати зарурӣ дода шуда истода аст. Роҳу усулҳо ва истифодаи донишҳо, маҳорат ва малака, ташаккули шавқу ҳавас оид ба фанҳои табиӣ дар раванди таълими математикаи синфҳои

ибтидой аниқ муайян буда, методҳои истифодабарии онҳо дар машғулиятҳои беруназсинфӣ пурра кор карда шуда истодааст.

Омӯзгорони синфҳои ибтидой метавонанд шавку ҳаваси хонандагонро ба фанҳои табиӣ дар ҷараёни дарс бо ташкил намудани машғулиятҳои робитаи байнифанӣ дошта, гузаронидани машғулиятҳои таълимӣ аз математика, ташкил намудани машғулиятҳои амалӣ аз табиатшиносӣ, ташкил ва гузаронидани корҳои берунисинфӣ аз технологияи амалӣ, ташкил ва гузаронидани корҳои таълимӣ тавассути маводҳои математикӣ дар синфҳои ибтидой пайдо намоянд.

. Дар таҳлили натиҷаҳои озмоиши педагогӣ муайян карда шудааст, ки мақсади ошкор сохтани боэътимодии истифодаи коркарди методикаи таълим доир ба ташаккулдиҳии донишҳои одитарини физикӣ, ҳамзамон усулҳои методии амалигардонии робитаи байнифаннии табиатшиносӣ ва математикаи синфҳои ибтидой мебошад ва ба ҳамин васила дарёфти он, ки ин барои дар оянда бо сифати баланд ва майлу рағбати азбаркунии курси системаноки физика мусоидат менамояд, иборат мебошад.

Дар охири озмоиши таълимӣ нишондодҳои миқдорӣ ва сифатии дониши хонандагон оид ба унсурҳои физика гирифта ва таҳлил карда шудаанд. Дарачаҳои ташаккулёбии муайян карда шуданд, дар баъзе мавридҳо ташаккулёбии индуктивнокӣ – тасавуротҳо доир ба донишҳои одитарини физикӣ дар ҳар як чорак ва дар охири соли таҳсил барои ҳар як синфҳои ибтидой: озмоишӣ ва назоратӣ низ муайян гардиданд. Дар бораи мақсаднок ва бо сифат гузаронидани омӯзиши донишҳои одитарини физикӣ дар курси математика корҳои санҷишӣ гузаронида шуда, ба меъёрҳои ҷудошуда мувофиқат менамоянд.

Мазмуну мӯҳтавои диссертатсия ва автореферати он, ки ба забони тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ таълиф гардидаанд, пурра мувофиқат дошта, мундариҷаи корро инъикос карда метавонад.

Ҳамин тавр, таҳқиқоти гузаронида шуда нишон медиҳад, ки коркарди методии ташаккули донишҳои одитарини физикӣ дар раванди таълими

математикаи синфҳои ибтидоӣ боиси самаранокии ҳалли масъалаҳои матнии физикӣ ва бунёди шавқу ҳаваси хонандагон ба физика гардид ва дар оянда ба таҳқиқи шароитҳои педагогии ташаккули донишҳои одитарини физикии хонандагонро дар раванди таълими математика, ки тамоми зинаҳои низоми таҳсилот муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро дарбар мегиранд, тавачҷух бояд кард.

Дар диссертатсия баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе норасоихо низ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо боиси боз ҳам баланд шудани сатҳу сифати диссертатсия хоҳанд буд:

1. Дар диссертатсия доир ба методикаи ташкилу гузаронидани корҳои беруназсинфӣ аз фанҳои табиатшиносӣ, забони модарӣ, санъати тасвирӣ ва дигар фанҳои синфҳои ибтидоии муассисаҳои таълимӣ кам ба назар мерасад.

2. Дар диссертатсия ва ҳам дар автореферат баъзе хатоҳои услубӣ ва техникӣ ба назар мерасанд.

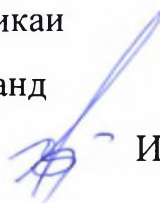
3. Ба андешаи мо, агар унвончу доир ба роҳҳои ташаккул додани фаъолияти таълимии омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ тибқи таҳлили натиҷаҳои таҳқиқот тавсияҳои бештар пешниҳод мекард, бешубҳа, арзиши илмии диссертатсия боз меафзуд.

Камбудихои зикрашуда хусусияти тавсиявӣ дошта бе ҳеҷ вачҳ арзиши назариявӣю амалии диссертатсияро коста намегардонанд.

Ҳамин тавр, рисолаи илмии Раҳимов Ҷамшед Хӯҷамуродович дар мавзӯи “Ташаккули донишҳои одитарини физикии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди таълими математика” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа PhD аз рӯйи ихтисоси 6D010200 - Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ кори илмӣ-таҳқиқотии анҷомёфта буда, масъалаи мубрами рӯзро таҷассум менамояд. Рисолаи дорони аҳамияти илмӣ-амалӣ буда, ба низомномаи муайянкардаи КОА-и Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст. Бинобар ин, муҳаққиқ Раҳимов Ҷамшед Хӯҷамуродович барои сазовор гаштан ба дараҷаи доктори фалсафа-PhD, аз рӯйи ихтисоси 6D010200 –

Педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ (илмҳои педагогӣ) арзанда мебошад.

Доктори илмҳои педагогӣ, профессори кафедраи
накшакашӣ, геометрияи тасвирӣ ва методикаи
таълими он дар Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Бобочон Ғафуров:

Исломов Озод Азимович

735700, Ҷ.Т. ш. Хучанд, гузаргоҳи Мавлонбеков 1, МДТ “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров”

Тел: (+992) - 927-594-442

Имзои О. Исломовро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси

МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд

ба номи академик Бобочон Ғафуров”:

Наврӯзов Э. М.

05.06.2023.